

Історія

УДК 94(477.87-21Берегове):377(091)''1945/1991''

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.21035228>

Трудові ресурси для режиму: мережа закладів професійно-технічної освіти в Берегові за часів СРСР (1945–1991)

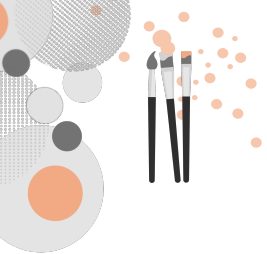
Ібоя Самборовскі-Нодь,

PhD, доцент кафедри історії та суспільних дисциплін, Закарпатський
угорський університет ім. Ференца Ракоці II, Берегове, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-5978-1196>

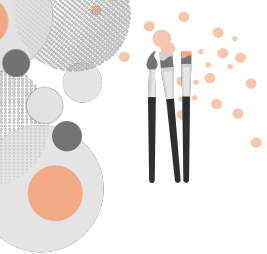
Прийнято: 22.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

***Анотація. Мета статті** – подати всебічну картину мережі закладів професійно-технічної освіти в місті Берегові з часу їх переформатування і/або створення в 1945-46-х роках, простежити можливі зміни профілю їх підготовки після встановлення радянської влади на Закарпатті. У дослідженні процес «народження» та діяльності професійних училищ розглянуто від 1946 – першого року після приєднання краю до СРСР – і аж до 1991 року включно. **Методологія дослідження** ґрунтується на поєднанні загальнонаукових та спеціально-історичних методів. Зважаючи на невивченість теми та сформульовані завдання, здійснено пошук первинних джерел, що означає використання не тільки тогочасних документів, але й джерел і баз даних сучасних освітніх закладів, що стали правонаступниками радянських училищ, як у паперовому, так і в цифровому форматі, а також*

публікацій у тогочасних ЗМІ. **Результати і підсумки.** У радянську епоху в Берегові функціонували три професійно-технічні заклади господарсько-економічного профілю (медичне училище, училище швейної справи та школа трактористів і механізації), крім цього працювала одна школа мистецтв та дитячо-юнацька спортивна школа. До 1944 року в місті діяла лише одна реміснична школа, створення нових закладів і розбудова мережі було наслідком індустріалізації регіону та механізації сільського господарства відповідно до бачення радянського керівництва. З-поміж відкритих закладів тільки училище швейної справи володіло відповідною інфраструктурою, адже воно було розміщене в сучасній на той час будівлі ремісничої школи, зведеної в 1930-х роках. Спостерігаємо аналогію в частій зміні керівників освітніх установ, що особливо помітно у випадку медичного училища. А два заклади – Дитяча музична школа та Берегівська дитячо-юнацька спортивна школа – можуть пишатися своїми випускниками, які стали відомими не тільки на всеукраїнському, а й на міжнародному рівні, що для такого невеличкого містечка, як Берегове, може видатися неймовірним, але все ж відбулося. Варто відзначити, що з-поміж випускників колишнього медичного училища також є такі, що згодом стали відомими в Україні авторитетними лікарями-фахівцями.

Ключові слова: Берегове, професійно-технічне училище, професійно-технічна освіта, радянська, історія закладу, Радянський Союз, Закарпаття.

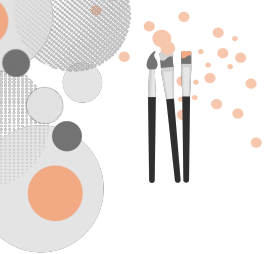

**Workforce for the system:
Vocational schools and the educational system in Berehove
during the Soviet era (1945–1991)**

Ibolya Szamborovszky-Nagy

PhD (History), Associate Professor at the Department of History and Social Sciences, Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University, Berehove, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-5978-1196>

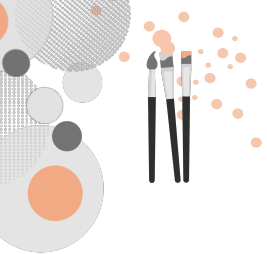
***Abstract.** The aim of this study is to provide a comprehensive overview of the vocational school system in the city of Berehove, including its reorganization and/or establishment in 1945–46, as well as any changes in its focus following the arrival and consolidation of Soviet power in Transcarpathia. The research traces the “birth” process and activities of vocational educational institutions from the first year of the period following the region’s annexation to the Soviet Union from 1946 to 1991. The research methodology is based on a combination of general scientific and specialized historical methods. Given the lack of prior research on the topic and the formulated objectives, a search for primary sources was conducted, which involved the use not only of contemporary documents but also of sources and data available in both paper and digital formats from the current successor institutions, as well as news reports published in contemporary press publications. **Results and summary.** During the Soviet era, the regime operated three vocational schools in Berehove (for healthcare, the garment industry, and agriculture and mechanization), as well as an art school and a sports school. Prior to 1944, only one industrial apprenticeship school had operated in the city; the establishment of the others was a consequence of the region’s Soviet-style industrialization and the mechanization of agriculture. Of these, only the vocational school for the clothing*

industry had adequate infrastructure, as it was housed in the building of the industrial apprenticeship school – built in the 1930s and considered modern at the time. A common feature was the frequent turnover of the institutions' administrators, which was particularly pronounced at the vocational school for healthcare. Two institutions – the Children's Music School and the Children's and Youth Sports School – boasted graduates who became famous both nationally and internationally, which seems almost unbelievable for a small town the size of Berehove, yet it happened. It is also worth noting that among the former graduates of the vocational school of healthcare, there were also those who went on to become renowned specialists and nationally renowned professionals.

Keywords: *Berehove, vocational school, specialized education, Sovietization, institutional history, Soviet Union, Transcarpathia.*

Постановка проблеми. Проблематика теми полягає в тому, що науковий підхід у розкритті освітньої галузі конкретного населеного пункту крізь призму історії є справжнім викликом, навіть тоді, якщо здається, що більш захопливого дослідницького проєкту, ніж фахове вивчення минулого рідного краю, годі й уявити. Можливо саме через це науковці до такої теми звертаються нечасто. Загалом таку ситуацію спостерігаємо і стосовно такого невеликого, важливого на регіональному, але непомітного на всеукраїнському рівні міста, як Берегове. У розкритті цієї білої плями і полягає головна ціль нашого дослідження, адже містечко і до радянської окупації мало розвинену базу ремісничої освіти, яка 1944 року пройшла через кардинальні зміни. Вони, з одного боку, були обґрунтованими, з іншого, через радянську централізовану планову економіку оновлена система з часом стала нежиттєздатною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пов'язані з професійно-технічною освітою питання українська наука традиційно розглядає крізь призму чотирьох важливих галузей: історії, педагогіки, державного управління та економіки. З точки зору історії однією з найгрунтовніших у вітчизняній історіографії є монографія Н. Брехунець [1], проте детальніше цією темою займається Олена Микитенко у захищеній 2016-го року дисертації [2]. У статті Дмитра Корсікова бачимо спробу ретроспективного аналізу питання на макроісторичному рівні [3], цікавою є і публікація авторитетного дослідника В. Зайчука, де зроблено огляд розвитку професійно-технічної освіти у сфері сільського господарства протягом трьох десятиліть [4]. Але у всіх цих працях освітні заклади Берегова згадуються лише побіжно [5, с.74].

У контексті цієї тематики найчастіше покликаються на колективну монографію Химинець В.В., Стрічик П.П., Качур Б.М., Талапканич М.І., яка з'явилася 2009 року. У ній доволі розлого описано освітню систему Закарпатської області, в тому числі й професійно-технічну освіту, але теж на обласному, тобто макроісторичному рівні. Відповідно берегівські училища в ній власне лише перераховуються [6]. Трохи ближче до нашої теми підводить колективна стаття Бокши, Н., Матвійчук, С., & Зябловської, але і в ній тільки один раз згадується Берегове за радянських часів, не присвячуючи окремої уваги професійно-технічним закладам міста [7, 29].

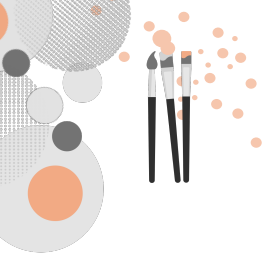
Якщо розглянути історіографію нашої теми крізь призму освіти Берегова, то зустрічаємо переважно особисті спогади з того часу [8] або широкий огляд авторства Арпада Долмої [9], чи нашу публікацію, присвячену радянській освіті в місті [10]. Проте в усіх цих працях автори концентруються не на питаннях професійно-технічної освіти та її закладів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Згадані в огляді наукової літератури найважливіші праці торкаються нашої теми або

на макрорівні (Українська РСР) або ж крізь призму певної галузі. Варто окремо відзначити, що при цьому в цих дослідженнях або зовсім не згадують заклади профтехосвіти Берегова або ж говорять про них лише побіжно. Аналогічну ситуацію спостерігаємо і в згаданих вище колективній монографії, присвяченій закарпатській, і в тому числі берегівській, освітній справі, а також у колективній статті, адже в жодному з цих досліджень вивчення освітньої мережі Берегова не вказане серед поставлених цілей. На противагу цьому наше дослідження присвячене вивченню історії профтехосвіти та мережі професійних училищ у Берегові за радянської ери (1945–1991) крізь призму історичної науки. У межах поставленої мети ми дослідили історію трьох професійних училищ – медичного, трактористів та механізації, а також швейної справи – а крім цього і двох закладів для дітей (дитячої музичної школи і дитячо-юнацької спортивної школи). У зв'язку з цим ми вважаємо, що досягнення поставленої мети дозволить заповнити значну прогалину в українській історіографії, що, очевидно, має водночас і наукову цінність.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). У статті розглянуто перетворення (і/або створення) системи профтехосвіти Берегова в 1945-46-му роках, зміну її профілю після утворення радянської влади на Закарпатті та функціонування аж до 1991 року. Для досягнення поставленої мети ми спробували знайти відповіді на такі питання:

1. Коли і за яких обставин створили одне з найпрестижніших професійних училищ міста – медичне, хто були його керівниками, відомими випускниками?
2. Які передумови призвели до відкриття школи трактористів та механізації і як змінювався профіль закладу в радянську добу?
3. Наскільки своєрідний економіко-історичний контекст краю вплинуло на заснування професійного училища швейної справи?

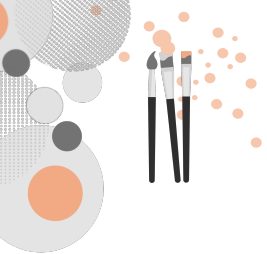

4. Що мотивувало державну владу відкрити дитячу музичну школу не як загальноосвітній, а як професійний мистецький заклад, а також які напрямки діяльності функціонували у цій школі в аналізований період; хто були її відомі випускники?

5. Що стало поштовхом для міського керівництва у питанні створення Берегівської дитячо-юнацької спортивної школи, яку роль відігравав цей заклад у громадському житті міста?

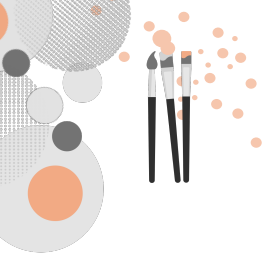
Методологічно нашою метою є розкрити історію професійних шкіл Берегова з початку радянської ери (1945) аж до розпаду Радянського Союзу (1991), подавши всебічну історичну картину понад сорокарічного періоду в хронологічному порядку. Для цього у нашому дослідженні застосовано комбінацію загальнонаукових та специфічних історичних методів. Зважаючи на фрагментарність праць на обрану тему або ж взагалі їх відсутність, а також на поставлені завдання, ми здійснили широкий пошук джерельної бази, який включав залучення як матеріалів тогочасної преси, так і архівних документів, спогадів приватних осіб, сайти правонаступників тогочасних професійних училищ, окремі наукові публікації та цифрові бази даних.

Виклад основного матеріалу дослідження: Загальний історичний огляд питання. Історія професійно-технічної освіти в Закарпатській області в період з 1945 по 1991 рік тісно пов'язана з радянізацією регіону, тобто з його індустріалізацією за радянським зразком та механізацією колективізованого сільського господарства. Після приєднання в 1946 році краю до Радянського Союзу попередню систему професійної освіти, яка базувалася на австро-угорських та чехословацьких традиціях, повністю ліквідували і впровадили єдину радянську модель. У повоєнний період на Закарпатті також створили мережу Міністерства трудових резервів [11] і почали формувати професійні училища, які перебували в його підпорядкуванні. Перші такі радянські заклади

відкрилися в Ужгороді, Мукачеві та Хусті і до 1959 року мали статус загальноосвітніх [12, с. 36]. Реформи у професійній підготовці для промисловості відбулися після 1958 року, коли в області теж розпочалося розширення мережі професійно-технічних училищ (ПТУ), насамперед у сфері легкої промисловості та машинобудування [13, с.120–121]. У Мукачеві здійснювалася підготовка слюсарів-складальників радіоапаратури, токарів, слюсарів-ремонтників (наприклад, у ПТУ №3), що мало забезпечити робочими кадрами місцеві заводи. Професійні училища, які діяли на базі середньої школи, з'явилися з 1970-х років у формі середніх професійно-технічних училищ, випускники яких поряд із дипломом кваліфікованого робітника отримували й атестат про повну загальну середню освіту, що давало їм можливість у майбутньому продовжити навчання у вишах.

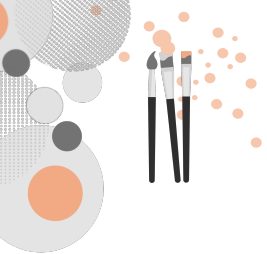
Станом на початок 1980-х років кожен районний центр Закарпатської області мав принаймні один професійно-технічний заклад. Провідною в регіоні – зокрема в Берегові та районі – стала підготовка робітничих кадрів для легкої промисловості (виробництво текстилю та одягу), що пояснюється великою кількістю місцевих трудових ресурсів. Іншим важливим аспектом економіки краю було сільське господарство, тому в більших округах, а потім районах (наприклад, Виноградівський, Тячівський, Іршавський) домінували сільськогосподарські технікуми та ПТУ, які готували трактористів та механіків для колгоспів і радгоспів [14, с.255]. Занепад системи професійно-технічної освіти радянського типу спостерігався з 1988 року, коли мережа цих закладів перейшла з-під центрального державного управління в підпорядкування обласних державних адміністрацій. Це спричинило реорганізацію мережі закладів із підготовки робітників-фахівців, зменшення фінансування і, зрештою, поступовий розпад училищ [15, с.254, 256]. Оскільки промислове виробництво різко скоротилося, станом на 1991 рік частина

закарпатських ПТУ (наприклад, Ужгородське ПТУ №1) або була ліквідована або об'єднана з іншими закладами.

Медичне училище. Одним із найпрестижніших та найавторитетніших професійних закладів Берегова є медичне училище, назва якого з часу заснування кілька разів зазнавала змін. Початок його історії варто вести з 1 серпня 1946 року, коли Верховна Рада УРСР та Виконавчий комітет Закарпатської області спільною постановою ухвалили рішення про відкриття в Ужгороді акушерської школи. У 1947 році Рада Міністрів УРСР (Постановою №1763 від 29 вересня) ухвалила рішення про перейменування закладу на фельдшерсько-акушерську школу, а через зростаючу потребу вирішено заснувати подібний заклад і в місті Берегові [16]. Училище протягом усього радянського періоду функціонувало в тій самій будівлі, де його розмістили в 1947 році (зараз це вул. Верешмарті 3). Після 2000 року заклад було переведено до імпозантної будівлі колишньої адміністрації Березького комітату, збудованої в 1890-х роках (зараз це вул. Мукачівська 3).

Наказом № 1 від 2 листопада 1946 року виконавчого комітету Закарпатської області очільником Берегівської фельдшерсько-акушерської школи був призначений Лисенко Віктор Петрович, який діяв у статусі виконувача обов'язків. Заклад розпочав роботу зі штатом у 8 викладачів та 29 студентів [17, с.7]. Однак у другій половині того ж 1946/47-го навчального року – а саме 12 квітня 1947 року – крісло директора замість Віктора Лисенка посів Вагін Мойсей Абрамович [18]. Значно зросли фінансування і загалом престижність закладу, коли в 1948 році Ужгородську фельдшерсько-акушерську школу приєднали до берегівської, що означало і зміну керівництва: з 1 жовтня 1948 року посаду директора протягом наступних чотирьох років обіймав Янохін Микола Павлович. У цей час студенти закладу, які вчилися на оцінки «добре» й «відмінно», отримували стипендію в розмірі

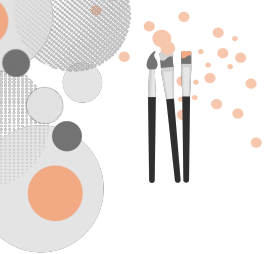
160 радянських карбованців. Навчання відбувалося російською та українською мовами. Однак, ймовірно, кількість студентів із рідною угорською мовою була досить значною, оскільки керівництво школи забезпечило для таких окремого інструктора, який допомагав їм у засвоєнні медичної термінології та у навчанні [19, с.1]. Перший випуск у медичній школі відбувся 1950 року, кваліфіковані дипломи фельдшерів та акушерів отримали 97 випускників. П'ятеро з них – Лазар, Спаський, Кушнір, Ковальов та Душинський – мали дипломи з відзнакою, тому могли продовжити навчання на медичному факультеті Ужгородського державного університету [20, с.2]. За період з 1946 по 1950 роки заклад випустив близько 500 фельдшерів, акушерів та медсестр [21, с.3], щороку на ці три спеціальності набирало 120 нових здобувачів.

За керівництва Немченко Клавдії Гаврилівни, яка очолила заклад у 1952 році, відбулося його перейменування, тож із 1-го січня 1956 року це вже медичне училище [22], змінилися і назви трьох спеціальностей: акушерська справа, лікувальна справа і медсестринська справа. Протягом одного року директором училища знову був Віктор Лисенко (1975–76), згодом у 1976–1986 роках на чолі закладу перебував Фірцак Степан Степанович, зрештою, починаючи з 1986 року, цим престижним закладом керувала Плиска Магдалина Василівна [23].

Серед випускників медичного училища було чимало таких, які згодом досягли значних професійних успіхів у медицині. Це, зокрема, Логай Іван Михайлович, який довгий час керував Інститутом очних хвороб і тканинної терапії ім. акад. В. Філатова; Михайленко Омелян Трохимович, що протягом кількох десятиліть перебував на чолі Інституту педіатрії, акушерства та гінекології; або ж Лях Василь Васильович, який 22 роки поспіль очолював терапевтичну службу області [24].

Школа трактористів і механізації, згодом ПТУ №11. Цей заклад можна вважати правонаступником ремісничої школи, яка була заснована ще 1925 року [25, с.11]. Про цих історичних попередників згадується і на сайті сучасного Берегівського професійного ліцею сфери послуг [26]. Створення такого закладу ініціювала в 1946 році Берегівська МТС (машинно-тракторна станція), оскільки не вистачало фахівців, які б могли працювати на сільськогосподарській техніці та ремонтувати її. Перша назва закладу була Школа трактористів і механізації [27, с.1], тут протягом довгих років готували насамперед трактористів, водіїв і механізаторів для сільськогосподарської техніки. Спочатку заклад розмістили по вулиці Леніна (сучасна Сечені), будинок 60, згодом перемістили в палац Бетлена-Ракоці, який знаходиться за адресою – вулиця Бетлена Габора (колишня Горького) 1. У головній будівлі проводили теоретичні заняття, а колишні господарські прибудови, розміщені на подвір'ї, стали місцем для практичних занять.

У 1975/76-му навчальному році директором школи став Гецько Михайло Юрійович, за ініціативи якого було розширено перелік спеціальностей, за якими проводилася підготовка. Паралельно заклад зарахували до переліку освітніх закладів міста, саме тоді він отримав назву Професійно-технічне училище №11 (ПТУ №11) [28]. Після реорганізації домінувати почали будівельні професії: малярі, штукатурі, столяри, слюсарі-електрозварювальники, сантехніки. При цьому продовжувалася підготовка і за спеціальностями водій-механік, тракторист та комбайнер. Училище було підпорядковано «Закарпатбуду», центральний офіс якого розташовувався в Ужгороді, а філіали функціонували майже в кожному районі Закарпатської області. Значні структурні зміни для цього освітнього закладу приніс 1985 рік, коли в училищі розпочалася підготовка кваліфікованих робітників харчової

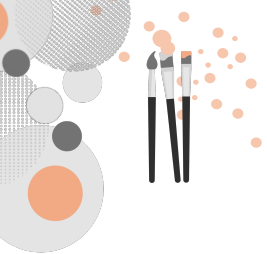
промисловості, що викликало значний ажіотаж у районі, освоювати ці професії (насамперед кондитера і кухаря) зголосилося багато молодих людей.

Професійне училище швейної справи. Цей професійно-технічний заклад і фізично був правонаступником Берегівської ремісничої школи, відкритої в 1930 році. На відміну від попередника при заснуванні училища (1947 рік) керівництво міста прагнуло насамперед використати наявні значні жіночі трудові ресурси, адже ремісничка школа до 1944 року зосереджувалася натомість на підготовці кваліфікованих робітників-чоловіків. Заклад мав на меті забезпечити мінімальні суспільно-побутові потреби населення [29, с.1]. Влітку 1947 року Міністерство легкої промисловості СРСР оголосило набір на 1947/48-й навчальний рік за чотирма спеціальностями: дизайнер одягу, кравець верхнього одягу, механік з ремонту швейних машин, кравець чоловічого та жіночого одягу. Навчання було розраховане на три роки, в училищі мали діяти відділення з українською та угорською мовами навчання, вступати можна було з чотирирічною, гімназійною або ж семирічною освітою, також запрошували охочих віком від 16 до 25 років. Для відбору треба було скласти вступні іспити з української або угорської мови і літератури, арифметики та малювання [30, с.2]. У вересні місцева преса вже повідомляла, що до нового училища набрали 150 вихованців, яких забезпечили житлом в інтернаті, повним харчуванням та робочим одягом [31, с.1]. Першим директором закладу став Лукашов М.М. [32, с.2], на кінець першого навчального року в семи групах навчалася загалом 170 студентів, з-поміж яких 25 спеціалізувалося на пошитті чоловічих піджаків під керівництвом викладача Ернева Волцовича. Наприкінці кожного навчального року здобувачі проходили практику на місцевих швейних підприємствах [33, с.2]. Як відзначав часопис «Червоний прапор», майстерні та обладнання нового училища відповідають усім критеріям і вимогам до сучасного освітнього

закладу. Це стало можливим завдяки тому, що училище вже тоді було розміщено в будівлі за адресою: вул. Мукачівська (колишня Сталіна) 39 [34], яка в 1930-х роках зводилася для ремісничої школи, а у 1942-му році тут відкрили міське комерційне училище [35]. За короткий період часу училище стало бажаним місцем навчання не тільки для міської молоді, про що свідчать дані 1949/50-го навчального року, коли дипломи кваліфікованих робітників отримали 280 випускників [36, с.3]. Починаючи з 1951-го року, кількість студентів у закладі стабілізувалася, оскільки з цього часу училище щороку приймало на перший курс 150 студентів [37].

Після цього протягом трьох десятиліть училище швейної справи функціонувало без змін. Проте внаслідок реформи професійно-технічної освіти, розпочатої в 1988 році, Берегівське ПТУ № 18 – яке готувало кравців чоловічого і жіночого верхнього одягу – ліквідували, а частину інженерів, майстрів і педагогів перевели до ПТУ № 11 [38, с.259].

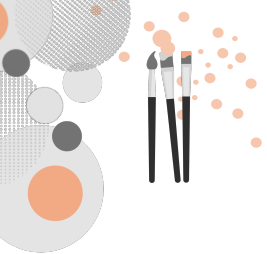
Дитяча музична школа. З-поміж професійних шкіл, які не здійснювали загальноосвітню підготовку, цей заклад варто згадати першим. Про його створення Берегівська міська рада розпорядилася ще в листопаді 1945 року, проте знадобився цілий рік, аж поки у вересні 1946 року вдалося забезпечити мінімальні кадрові та матеріальні умови, необхідні для функціонування школи. У 1946/47-му навчальному році заклад розпочав роботу під керівництвом піаністки Ірини Лодані, яка виконувала обов'язки директора і водночас викладала. На той час у школі було всього три педагоги і 32 учні. Проте офіційно датою заснування міської музичної школи вважають вересень 1947 року, коли сім музичних педагогів у семи класах займалися з 53 дітьми. Саме тоді заклад очолив скрипаль Йоахим Фломен (Flomen Jefim/Joachim) родом із Бухареста (Румунія) [39, с.2]. Спочатку школа тимчасово розмістилася на верхньому поверсі універмагу «Золотий колос», а в 1950-му

році переселилася до будівлі по вулиці Мукачівській 26, де функціонує до сьогодні. Цей двоповерховий маєток колись збудували для родини Варі, представниця якої Валентіні (Дері) Дежевне (дівоче прізвище та ім'я: Варі Ержебет) у 1945 році повернулася в цей дім і проживала там разом із чоловіком до 1949 року, коли їм довелося виїхати до Угорщини [40, с.248]. Й. Фломен керував музичною школою лише до 1951 року, оскільки його перевели до Закарпатської обласної філармонії в Ужгороді. Директором закладу став диригент Віктор Новак, який очолював школу протягом 35 років. За цей час значно зросли як педагогічний колектив, так і кількість учнів [41, с.5].

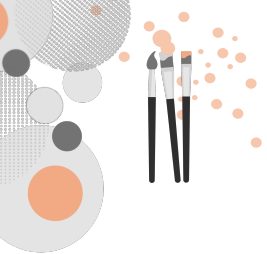
Через три десятиліття – у зв'язку з усе більшою кількістю дітей – виникла необхідність розширити будівлю, яка вже не вміщала всіх охочих. Було ухвалено рішення добудувати нове двоповерхове крило. Крім цього, відкрито й кілька філіалів, спочатку в Берегівському районі (у селах Варієво, Косино, Баттєво), а згодом і в Іршаві. Результатом цього активного періоду росту стало те, що до 1960-х років музична школа мала викладацький склад, який здебільшого складався з випускників материнського закладу.

Наступні після 1960-х років два десятиріччя можна назвати «золотою добою» Берегівської музичної школи, оскільки в ній вдалося об'єднати першокласних музикантів і педагогів та запустити творчі колективи найрізноманітнішого спрямування. З-поміж них варто згадати духовий оркестр, створений диригентом Лайошем Сейкеєм; хор під керівництвом Ласло Барти; ансамбль акордеоністів, яким керувала Ірина Крайнік; заснований Габором Ковачем струнний оркестр; симфонічний оркестр, яким керував Йозеф Густі; угорський та український фольклорні колективи, а також колектив мажореток, який очолювала Марія Беленеші. Після виходу на пенсію Віктора Новака в 1985 році директором закладу була призначена Корнелія Нейметі, яка обіймала цю посаду до 1993 року.

Серед тих, хто випустився з цього діяльного середовища музичної школи, були такі, що стали згодом всесвітньо відомими митцями. Серед них Габор Фукс, який виступав у Москві, а потім здобув популярність у Німеччині, Швейцарії та США. На запитання журналіста під час запису інтерв'ю в 2021-му році про те, ким він вважає себе за національністю, піаніст відповів: *„У газеті «New York Times» мене називають «совєтом», в українських ЗМІ – українцем, праяккі газети згадують мене як американського піаніста, що має чехословацьке коріння. В австрійській та німецькій пресі про мене пишуть як про американського піаніста, який вчився в Москві, має угорське коріння. Угорці називають мене закарпатцем, а часопис «Új Kelet» писав, що я угорець. Якщо ж відповісти на Ваше питання конкретно, то моя рідна мова угорська, а себе я вважаю космополітом з Нью-Йорка. Рахую по-англійськи, лаюся російською, а думаю угорською»* [42].

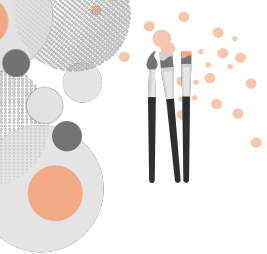
Міжнародне визнання здобула й інша вихованка музичної школи – Дерді Бенза (сценічне ім'я – Georgina von Benza) [43]. Вона потрапила до Києва, згодом співала в операх Будапешта, Цвікау, Відня, Мюнхена, потім стала приватною співачкою [44]. Об'їхала весь світ і всюди її супроводжував беззаперечний успіх. Флейтист Гейза Галанта (1946) свою музичну кар'єру також розпочав у Берегові, згодом закінчив Львівську консерваторію, а у 1970 році став членом оркестру Київської опери, потім її солістом [45]. Вихованцем музичної школи був також Іштван Геді, який закінчив Київську консерваторію, згодом став засновником, музичним директором та диригентом Українського національного симфонічного оркестру, потім обіймав посаду головного музичного директора Будапештського симфонічного оркестру імені Бейли Бартока [46]. У 2005 році саме за його ініціативи було організовано Міжнародний фестиваль оперного та балетного мистецтва «Київська Русь» [47].

Добрим словом необхідно згадати і тих вчителів музики, педагогів, які поряд із Іриною Лодані в перші десятиріччя функціонування закладу віддавали свій час, зусилля та таланти на благо дітей. Це Пасулька Євген, Пасулька Клара, Менько Ірина, Рішава Ольга, Галушкay Розалія, а з 1948 року – Грабар Юдіта, Трофимов Юрій, Товт Етел, Гече Георгіна, Осак Янош, Романські Гейза, Руднєова Алла та Сейкей Лайош.

Берегівська дитячо-юнацька спортивна школа. 1 квітня 1958 року побачив світ наказ Берегівського районного відділу народної освіти, який передбачав створення на базі міських шкіл Берегівської дитячо-юнацької спортивної школи. Першим директором закладу став Михайло Розгоні, який в одному інтерв'ю, записаному в 1998 році, розповів про обставини заснування школи таке: *«Можливість відкриття спортивної школи в Берегівському районі існувала й раніше. Однак не вистачало кадрів. 1955 року я закінчив Львівський інститут фізичної культури, пішов вчителювати до Виноградівської ЗОШ, проте мене, всього-на-всього 25-річного, вмовили стати директором у Берегові. Я погодився, і з того часу веде свій відлік спортивна школа»* [48, с.3].

Першою секцією в школі стала атлетика, згодом з'явилися секції легкої атлетики, волейболу, баскетболу, футболу, настільного тенісу, велоспорту, гімнастики і, нарешті, гандболу. Усі тренери спортивної школи працювали за сумісництвом, адже більшість із них були вчителями фізкультури у загальноосвітніх закладах району. На ранні роки директорства Михайла Розгоні припала організація перших літніх спортивних таборів, які облаштували неподалік села Берегуйфолу (тоді Нове Село), поруч зі станцією вузькоколійки. Так само за часів М. Розгоні – 1965 року – до школи прийняли тренера Йосипа Зупка, який з 1966 року керував секцією жіночого гандболу. Перша команда гандболісток складалася з учениць міських шкіл. Членом саме

цієї команди у 13-річному віці (1966 рік) стала учениця 9-го класу ЗОШ №4 з угорською мовою навчання ім. Лайоша Кошута Ганна Глеба [49, с.65]. Цього ж року у фіналі турніру, організованому Республіканською спілкою гандболу Української РСР, що пройшов на стадіоні «Меблевик» у Берегові, закарпатська команда здобула друге місце [50, с.4].

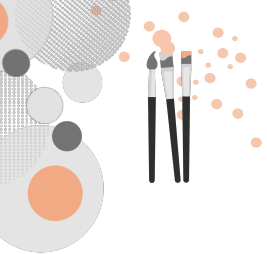
М. Розгоні очолював спортивну школу до 1966 року, далі посаду директора обійняв Саболч Кіш. Саме в цей період кристалізувалися результати роботи попередніх років, тож саме з іменем Саболча Кіша пов'язана 18-річна «золота епоха» (1966–1984) спортивних успіхів школи. Директор про початок своєї роботи згадував так: *„Після завершення університету в 1959 році я залишився в Інституті, працював тренером обласної волейбольної команди, але залишив цю роботу в 1966, коли мене запросили додому керувати спортивною школою. Тоді у школі працював надзвичайний тренерський колектив: Аттіла Ковач, Пал Комаромі, Ласло Гуняді та його дружина, Йосип Зупко, Ференц Пендер та інші, але переважно все ще за сумісництвом. Ми ініціювали зміни, оскільки вважали, що тренерська робота буде ефективнішою, якщо люди матимуть у нас основне місце роботи”* [51, с.3]. У цей період з Тячева до Берегова потрапив тренер із гандболу Янош Теняк, а сама дитячо-юнацька спортивна школа отримала в розпорядження курію в селі Балажер, де створили літню спортивну базу зі стадіонами та десятьма дерев'яними, так званими «фінськими» будиночками. Берегівська жіноча гандбольна команда в 1969 році посіла друге місце на республіканському чемпіонаті Української РСР, програвши тільки киянам. Члени цієї команди – як, наприклад, Валерія Гада та Катерина Гада, Гізелла Тягур – належали до кращих гандболісток УРСР, а Ганна Глеба навіть стала капітаном української шкільної збірної. Цього ж року на турнірі, організованому в Москві з нагоди Міжнародного жіночого дня, берегівські дівчата святкували перемогу, а

тренер збірної СРСР Лазар Гуревич запросив Ганну Глебу до своєї команди на місце гандболістки Турчини, яка у 1968 році здобула світовий титул найкращого гравця [52, с.65].

Берегівська жіноча гандбольна команда «Колос» у 1970–80-х роках грала у вищій лізі СРСР, найкращі у складі збірної ставали чемпіонами світу, олімпійськими чемпіонами, а також срібними призерами на чемпіонаті світу [53, с.4]. Цей феноменальний результат цікавий і тому, що на початках тренування відбувалися у спортзалах міських шкіл №1 та №6, а також на глинисто-землянистому покритті двох міських стадіонів. Тобто дівчата розпочинали свою спортивну кар'єру далеко не серед ідеальних умов, однак під керівництвом Йосипа Зупка зросли такі спортсменки, як срібний призер чемпіонату світу Людмила Задирка, а також Ніна Гецько-Лобова, яка була воротарем команди, що здобула золото на Олімпіаді в Монреалі 1976 року та золото на Чемпіонаті світу з гандболу 1982 року в Будапешті [54] чи учасниця олімпійської збірної Ганна Глеба. Коли в 1972 році відкрився спорткомплекс «Закарпаття» (великий зал якого спеціально готувався під гандбол), жіноча спортивна команда, основою якої була міська спортивна школа, вже набирала обертів. Попри те, що спорткомплекс «Закарпаття» був зведений завдяки зусиллям берегівчан та їхнім громадським роботам, він не став базою для спортивної школи, її вихованці отримали можливість займатися тут чотири рази на тиждень на підставі договору оренди.

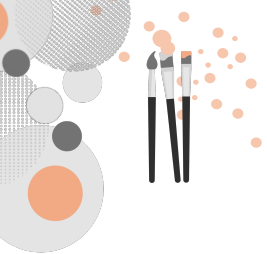
На кінець 1980-х років спортивна школа – коли її талановиті вихованці після фантастичних результатів змогли б продовжити роботу в якості тренерів для підростаючого покоління – педагогічно-тренерський колектив (внаслідок економічного занепаду СРСР) почав розсипатися, як, власне, і сам Союз.

Висновки та майбутні перспективи. У підсумку можемо сказати, що у невеликому містечку Берегове в радянський період функціонувало три

училища, що готували кадри для народного господарства (медичне, швейної справи, трактористів і механізації), а також одна мистецька та одна спортивна школи. З-поміж них до 1944 року діяла тільки ремісничка школа, створення інших стало наслідком процесу радянської індустріалізації та механізації сільського господарства краю. На початку роботи серед закладів тільки училище швейної справи мало відповідну інфраструктуру, оскільки було розміщене в будівлі колишньої ремісничої школи, збудованої в 1930-х роках, яка на той час відповідала всім вимогам. Хоча медичне училище функціонувало протягом 1948–1991 років в одній і тій самій будівлі, але остання будувалася не як освітній заклад, тож протягом цього періоду виникло чимало проблем, пов'язаних із класами для занять та службовими приміщеннями. Інші заклади по кілька разів «переселяли», поки вони, зрештою, не опинилися у більш-менш відповідних будівлях. Простежуємо аналогію і в частих змінах керівництва закладів, особливо це помітно у випадку медичного училища. Два заклади – дитяча музична школа і дитячо-юнацька спортивна школа – можуть пишатися вихованцями, які стали відомими на всеукраїнському та міжнародному рівнях, що для шкіл із маленького міста може здатися неймовірним, але все ж є реальністю. Варто згадати і тих випускників медичного училища, які згодом стали лікарями-фахівцями, авторитетними на загальнодержавному рівні.

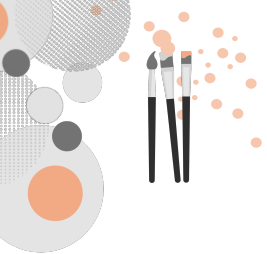
У статті представлено спробу розкрити історичні виміри аналізованої теми в період 1945–1991 років. Крім сформульованих нами завдань, обрана тематика щодо діяльності професійно-технічних освітніх закладів протягом чотирьох десятиліть містить у собі ще значний дослідницький потенціал. Йдеться про вивчення освітньої діяльності закладів крізь призму їх педагогічної, навчальної та методичної роботи або ж про аналіз їх ролі в

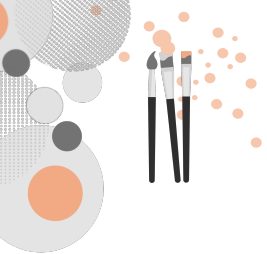
освітній структурі радянських часів. Усі ці завдання ще чекають на увагу відданих справі дослідників.

Список використаних джерел

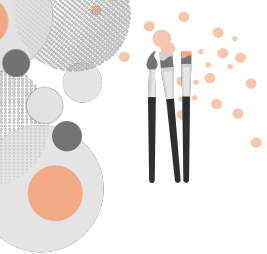
1. Брехунець, Н. *Навчальні заклади освіти України 50-80-х років ХХ ст.: історіографія*: автореф. Дис. канд. іст. наук: 07.00.06. Київ, 2006. 19 с.
2. Микитенко, О. *Становлення і розвиток підготовки кваліфікованих робітників для легкої промисловості у технічних училищах України (1954–1984 рр.)*. Національна Академія Педагогічних Наук України, Інститут Педагогічної Освіти і Освіти Дорослих Напн України, Київ, 2016.
3. Корсіков, Д. Розвиток професійно-технічної освіти в Україні: ретроспективний аналіз. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2025. Том 13, № 3. С. 37–44. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i3-006>.
4. Зайчук, В. *Проблеми підготовки кадрів у профтехучилищах сільськогосподарського профілю в Україні (1969- 1995 рр.)* : монографія. К. : Генеза, 1997. 176 с.
5. Микитенко, 2016.
6. Химинець В., Стрічик П., Качур Б., Талапканич М. *Освіта Закарпаття: монографія*. Ужгород: «Карпати» – Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2009. 464 с.
7. Бокша, Н., Матвійчук, С., & Зябловська, Д. (2025). Розвиток професійно-технічної освіти в галузі легкої промисловості на Закарпатті: історичний екскурс. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, (2(57), 26–33. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2025.57.26-33>

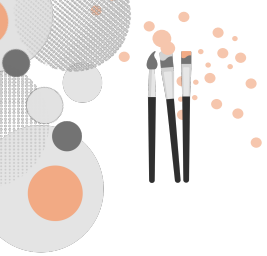
8. Az 1944–45-ös tanév. Lengyel Ágota visszaemlékezése. In Benda, I., Dr. Orosz, L. (szerk.): *A Beregszászi Magyar Gimnázium története 1864–1989*. Magyarságkutató Intézet, Budapest, 1990.
9. Dalmay, Á. Magyar nyelvű oktatás Beregszászon és körzetében 1945-től napjainkig. Beszámoló elhangzott a beregszászi öregdiákok 1988. évi balatonvilágosi találkozóján. In Benda, I., Dr. Orosz, L. (szerk.): *A Beregszászi Magyar Gimnázium története 1864–1989*. Magyarságkutató Intézet, Budapest, 1990. ~~28.~~ це слід видалити
10. Szamborovszkyné Nagy, I. A szovjet hatalom megjelenése és berendezkedése Beregszász magyar iskoláiban (1944–46). Történelmi vázlat. *Acta Academiae Beregsasiensis: Filológia, történelem, pedagógia*. 15(2016) pp.83–99.
11. Професійно-технічна освіта Закарпаття: минуле та сьогодення (1945-2022). URL:
<https://drive.google.com/file/d/10zrzodikqcIr1Ni89TbJbMkVmCjk-FRh/view>.
12. Міщанин, В. Радянські освітні перетворення в Закарпатській області 1946–1950 рр.: ідеологічний аспект, *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Історія*, 2018. Вип. 1 (38). с.34–42.
13. Бишовець І. Система професійно-технічної освіти в Україні в період повоєнної відбудови. *Етнічна історія народів Європи: збірник наукових праць*. 2014. Вип.42. с.117–123.
14. Химинець, Стрічик, Качур, Талапканич, 2009.
15. Професійно-технічна освіта Закарпаття: минуле та сьогодення (1945-2022)
16. Офіційний сайт Берегівського медичного коледжу, URL:
<http://bmk.uz.ua/holovna/istoriia-koledzhu.html> (2026-05-04)
17. Єдина родина великих сердець, *Освітня траєкторія*, №3(32), вересень 2022.

18. Офіційний сайт Берегівського медичного коледжу.
19. Babines, M. Gondtalanul tanulhatok, *Vörös Zászló* 4(1948/94), 1948. nov. 18.
20. Sesztopalova L.: Folyik a felvételi vizsga a felcseriskolában, *Vörös Zászló*, 6(1950/66), 1950. aug. 17.
21. A felcseriskolában, *Vörös Zászló*, 5(1949/71), 1949. szept. 25.
22. Реєстр Суб'єктів Освітньої Діяльності,
<https://registry.edbo.gov.ua/university/943/names-history/> (2026-05-04)
23. Офіційний сайт Берегівського медичного коледжу.
24. Єдина родина...
25. Közel egymillió koronás költségvetésből mindössze 8000 koronát szán a beregszászi járás magyar kulturcélokra, *Prágai Magyar Hirlap*, 16(1937/226), 1937.okt.3.
26. *A починалося все так...*, офіційний сайт Берегівського професійного ліцею сфери послуг. URL: <https://zakarpat-rada.gov.ua/catalog/beregivskyj-profesijnyj-litsej-sfery-poslug/> (2026-05-04)
27. *Vörös Zászló*, 10(1954/104), 1954. dec. 29.
28. Офіційний сайт Берегівського професійного ліцею.
29. Somi: Új szakiskola városunkban, *Vörös Zászló*, 3(1947/60), 1947. július 27.
30. Felvételi hirdetés, *Vörös Zászló*, 3(1947/61), 1947. júl. 31.
31. Új szakiskola nyílt meg városunkban, *Vörös Zászló*, 3(1947/71), 1947. szeptember 4.
32. Szocialista versenyben a berehovói szakiskola növendékei, *Vörös Zászló*, 4(1948/60), 1948. július 22., 2.
33. Korohod, V.: Szocialista versenyben a berehovói szakipari iskola növendékei, *Vörös Zászló*, 4(1948/71), 1948. június 22.

34. Там само.
35. Державний архів Закарпатської області, Фонд 410. (Документи Берегівської торгової школи / A Beregszászi Kereskedelmi Iskola iratai) оп.1. од.зб.1.
36. A szakipari iskolában. Új káderek, *Vörös Zászló*, 5(1949/71), 1949. szept. 25.
37. Hírek körzetünkéből, *Vörös Zászló*, 8(1952/69), 1952. aug. 21.
38. Професійно-технічна освіта Закарпаття: минуле та сьогодення (1945-2022)
39. A berehovói iskolák felkészültek az új tanévre, *Vörös Zászló* 4(1948/44), 1948. máj. 27.
40. Goldberger, T. *Egyszer volt beregszászi zsidó polgárok. Szemelvények Beregszászban és vonzaskörzetében egykor élt zsidók életéből*. Budapest, Babbio Print Kft., 2021.
41. *Берегівський музичний школі 50 / 50 éves a Beregszászi Zeneiskola*. Ugocsa Print, Beregszász, 1996.
42. Barát, T. Egy zongoraművész, akinek három hazája van, *Breuerpress International*, 2021. december 24. <https://www.breuerpress.com/2021/12/24/egy-zongoramuvesz-akinek-harom-hazaja-van/> (2026-05-13)
43. Kutszegi, Cs. Akinek gyöngy a hangja, *Szabad Föld*, 2007. okt. 26. <https://szabadfold.hu/kultura/akinek-gyongy-a-hangja-200627/> (2026-05-13)
44. Georgina von Benza: Biography, <http://www.georginavonbenza.com/biography.html> (2026-05-13)
45. Гамкало, І. Галанта Гейза Едмундович. *Енциклопедія Сучасної України: онлайн-версія* / редкол.: І. М. Дзюба та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: <https://esu.com.ua/article-28313> (2026-05-13)

46. Csabai, M. Hegyi Miklós: „Nem akarjuk más zenekarok elől elvenni a pénzt”, *Papageno*, 2021. június 8. <https://papageno.hu/zene/2021/06/hegyi-miklos-nem-akarjuk-mas-zenekarok-elol-elvenni-a-penzt/> (2026-05-14)
47. Геді Іштван Тітусович. *Український музичний світ*. <https://musical-world.com.ua/artists/gedi-ishtvan-titusovych/> (2026-05-14)
48. Balogh, I. A Beregszászi Sportiskola négy évtizede, *Beregi Hírlap*, 54(1998/29), 1998. ápr. 2.
49. Braun, H. Anika válogatott lett, *Kárpáti kalendárium*, 1970.
50. Riskó, M. Kézilabdázóink a második helyen, *Vörös Zászló*, 22(1966/126), 1966. okt. 22.
51. Balogh, 1998.
52. Braun, 1970.
53. Riskó, M. A berehovói lányok két aranyérme, *Vörös Zászló*, 30(1974/84), 1974. júl. 18.
54. Габорець, В. *Гандбольна зірка із Закарпаття: документальний повість*, Ужгород, Ужгородська міська друкарня, 2009.